

RegioPortret Friesland

Arbeidsmarkt Zorg en WJK

2011

AZW

Onderzoeksprogramma Arbeidsmarkt Zorg en Welzijn

Colofon

Het RegioPortret Friesland verschijnt één keer per jaar en brengt de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in de sector Zorg en WJK in beeld voor de regio Friesland.

Het RegioPortret Friesland wordt samengesteld door het consortium Panteia, SEOR en Etil, in opdracht van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Sport, de Stichting Arbeidsmarkt- en Opleidingsbeleid Verpleeg- en Verzorgingstehuizen en Thuiszorg, FCB, de Stichting Arbeidsmarkt Gehandicaptenzorg, de Stichting Arbeidsmarkt Ziekenhuizen, de Stichting O&O Fonds Geestelijke Gezondheidszorg, het kenniscentrum voor leren in de praktijk in Zorg, Welzijn en Sport Calibris en UWV WERKbedrijf.

Gebruikte bronnen: CPB, CBS, PGGM, DUO-CFI, UWV WERKbedrijf, Prismant, bewerking door Panteia/SEOR/Etil.

Inhoudsopgave

	<u>PAGINA</u>
1 ALGEMEEN	3
AANBOD	
2 POTENTIËLE BEROEPSBEVOLKING	4
3 ARBEIDSPARTICIPATIE	5
4 BEROEPSBEVOLKING	6
5 PENDEL	7
6 NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN (NWW)	8
VRAAG	
7 WERKGELEGENHEID IN ZORG & WJK	9
ONDERWIJS	
8 INSTROOM IN OPLEIDINGEN VOOR ZORG & WJK	11
9 DEELNEMERS IN OPLEIDINGEN VOOR ZORG & WJK	13
10 SECTOR- EN STUDIERENDEMENT	15
ORDEEL WERKNEMERS-WERKGEVERS	
11 HET OORDEEL VAN WERKNEMERS	17
12 HET OORDEEL VAN WERKGEVERS	18
13 SAMENVATTEND OVERZICHT	19
DEFINITIES	20
BIJLAGEN	23

1 Algemeen

Inleiding

Het Onderzoeksprogramma Arbeidsmarkt Zorg en WJK (Welzijn en maatschappelijke dienstverlening, Jeugdzorg en Kinderopvang) beoogt relevante organisaties te voorzien van eenduidige en betrouwbare informatie over de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in de gezondheidszorg en de WJK. Daartoe worden onder andere regioportretten opgesteld voor elk van de 28 onderscheiden regio's. De voorliggende rapportage betreft het regioportret voor Friesland, deze regio valt in het werkgebied van werkgeversverband VenturaPlus.

De regio bestaat uit de volgende gemeenten: Achtkarspelen, Ameland, Boarnsterhim, Bolsward, Dantumadiel, Dongeradeel, Ferweradiel, Franekeradeel, Gaasterlan-Sleat, Harlingen, Heerenveen, Het Bildt, Kollumerland en Nieuwkruisland, Leeuwarden, Leeuwarderadeel, Lemsterland, Littenseradiel, Menaldumadeel, Nijefurd, Ooststellingwerf, Opsterland, Schiermonnikoog, Skarsterlan, Smallingerland, Sneek, Terschelling, Tytsjerksteradiel, Vlieland, Weststellingwerf, Wunseradiel en Wymbritseradiel.

Uitgangspunten regioportret

Bij het opstellen van de regioportretten is gebruik gemaakt van de meest recente beschikbare informatie. Aangezien voor een aantal relevante onderwerpen nog geen goede en bruikbare regionale gegevens beschikbaar zijn, kan en zal dit RegioPortret 2011 niet alle vragen over de regionale arbeidsmarkt kunnen beantwoorden, maar moet het op hoofdlijnen de regio wel voldoende handvatten bieden voor arbeidsmarktbeleid. Het is uitdrukkelijk de bedoeling de regioportretten in volgende jaren aan te vullen met nieuwe gegevens die beschikbaar komen. Het onderzoeksteam gaat hierbij voor de grootst mogelijke transparantie, om duidelijk en inzichtelijk te maken waar bepaalde resultaten op gebaseerd zijn.

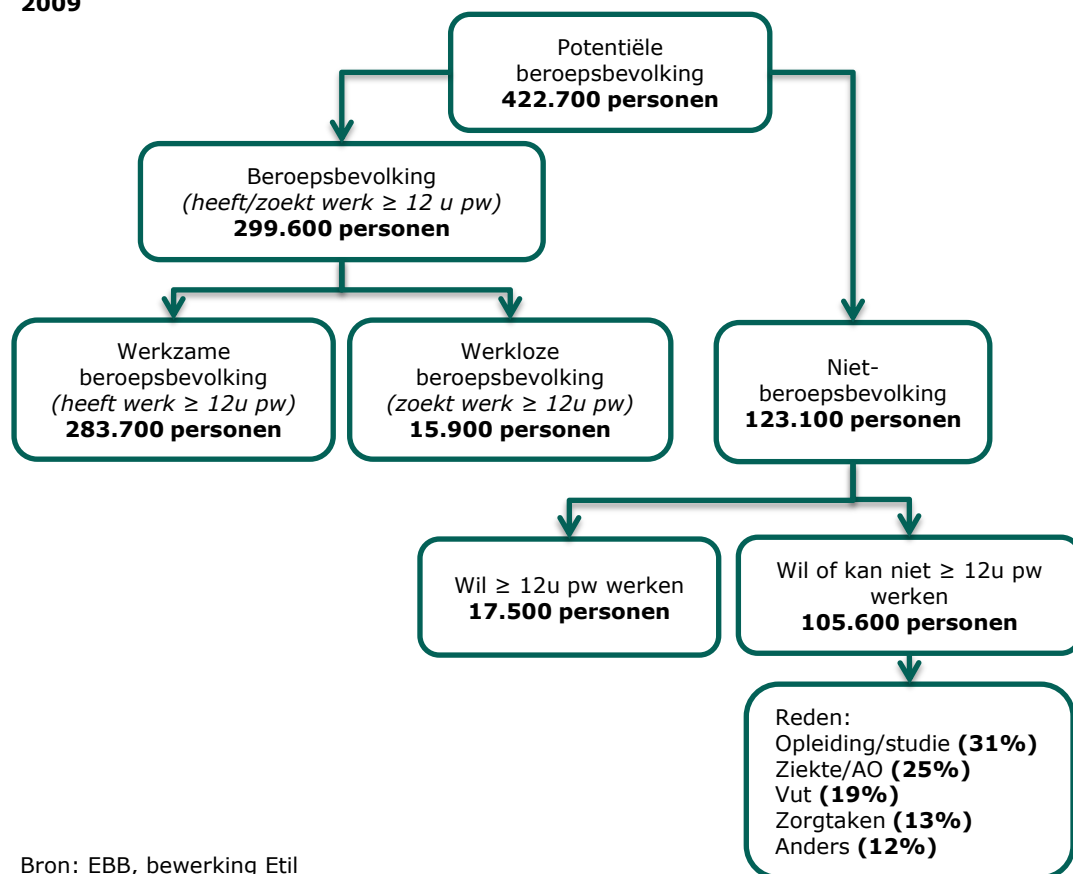
Informatie over de regionale arbeidsmarkt in Zorg en WJK heeft over het algemeen betrekking op een regionale verdeling van landelijke gegevens en ontwikkelingen. Dit betekent dat landelijke gegevens de basis vormen. Op basis van kenmerken die specifiek zijn voor een bepaalde regio, is bepaald hoe landelijke ontwikkelingen zich naar deze regio vertalen.

Een belangrijk onderdeel van de pragmatische aanpak heeft betrekking op de regionale werkgelegenheid in Zorg en WJK. Verschillende bronnen zijn hiervoor voorhanden, alle met hun eigen voor- en nadelen. Op basis van een uitgebreide analyse van een viertal beschikbare bronnen (het Sociaal Statistische bestand SSB, gegevens van PGGM, het landelijke vestigingenregister LISA en het Banenbestand van CBS) is besloten om in de regioportretten voor de regionale verdeling van werkgelegenheid uit te gaan van het CBS Banenbestand. Aangezien gegevens over regionale vacatures en regionale mobiliteit nog niet beschikbaar zijn, zijn deze niet opgenomen in dit regioportret. Wel zijn de landelijke cijfers hieromtrent in de bijlage opgenomen. Regionale prognoses omtrent overschotten en tekorten van verplegend, verzorgend en sociaalagogisch personeel worden voor het eerst in het RegioPortret 2012 gepresenteerd.

Feedback op het RegioPortret 2011 wordt verzameld onder de regionale werkgeversverbanden, waaronder VenturaPlus, en waar mogelijk meegenomen in het RegioPortret 2012.

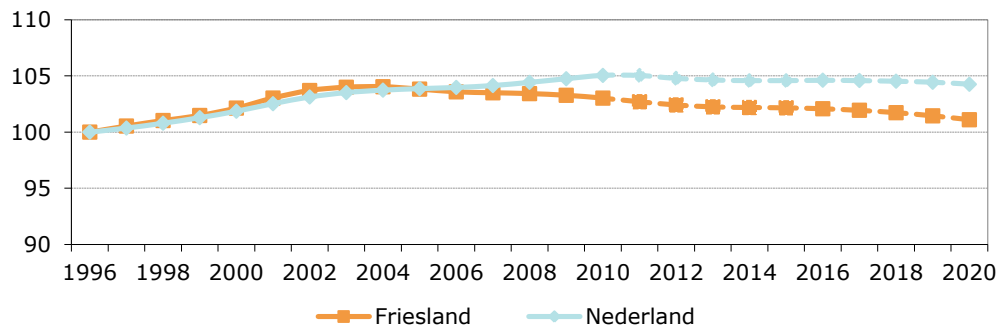
2 Potentiële beroepsbevolking

Samenstelling potentiële beroepsbevolking naar categorie, Friesland, 2009

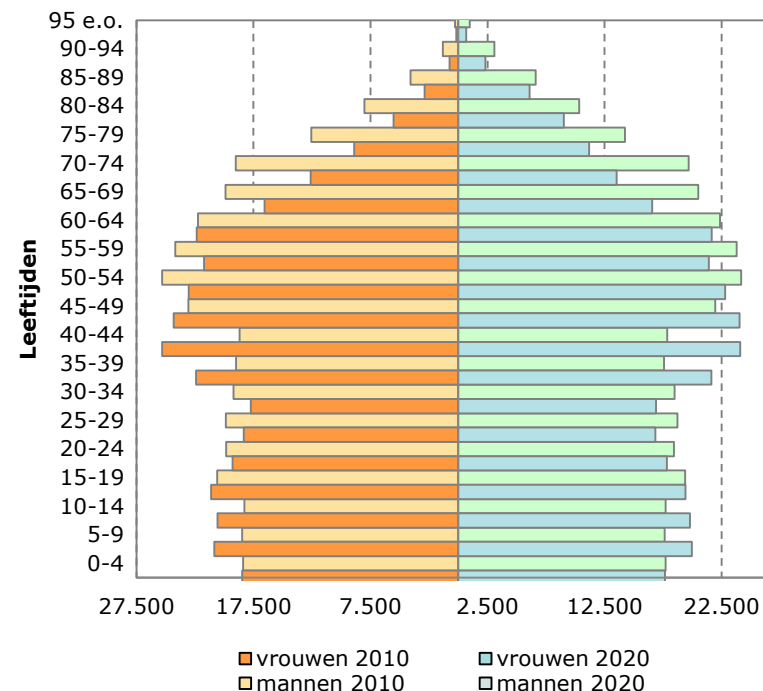
Bron: EBB, bewerking Etil

Ontwikkeling potentiële beroepsbevolking Friesland en Nederland, 1996-2020 (index; 1996=100)

Bron: CBS Statline, bewerking Etil

Bevolkingspiramide Friesland, 2010 en 2020

Bron: CBS Statline, bewerking Etil

Samenstelling potentiële beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking wordt gevormd door alle mensen tussen 15 en 64 jaar. In 2009 waren er in potentie 422.700 mensen beschikbaar voor de arbeidsmarkt in Friesland. Daarvan hebben 283.700 mensen een baan van minimaal 12 uur per week. Ruim 33.000 mensen vormen samen de arbeidsreserve op de Friese arbeidsmarkt, deze mensen willen 12 uur of meer per week werken. Van deze groep zijn 15.900 mensen actief op zoek naar een baan en op korte termijn beschikbaar.

Leeftijdsofbouw bevolking

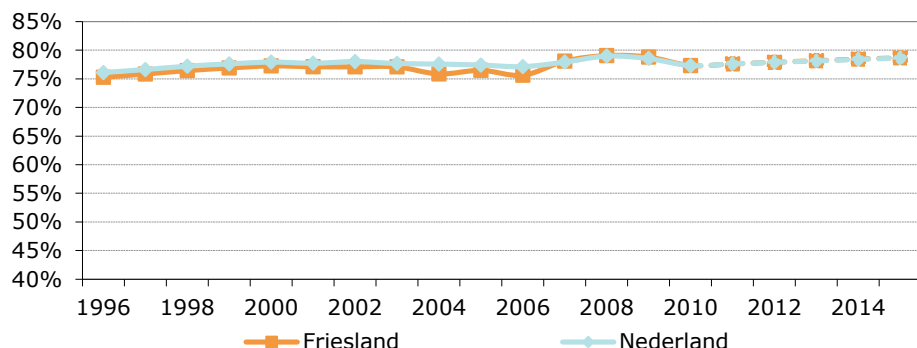
De grafiek rechtsboven toont de leeftijdsopbouw van de bevolking in Friesland. De 'ui-vorm' geeft aan dat de bevolking ontgroent en vergriest. Dit betekent dat de instroom van jongeren krimpt, terwijl de uitstroom van ouderen groeit. Op termijn neemt hierdoor de potentiële beroepsbevolking af, omdat minder jongeren instromen dan ouderen uitstromen.

Prognose tot en met 2020

De grafiek hiernaast bevestigt dit beeld en toont een afnemende potentiële beroepsbevolking, waarbij de daling in Friesland sneller en eerder plaatsvindt dan het Nederlands gemiddelde.

3 Arbeidsparticipatie

Ontwikkeling bruto arbeidsparticipatie mannen in Friesland en Nederland, 1996-2015 (in %)

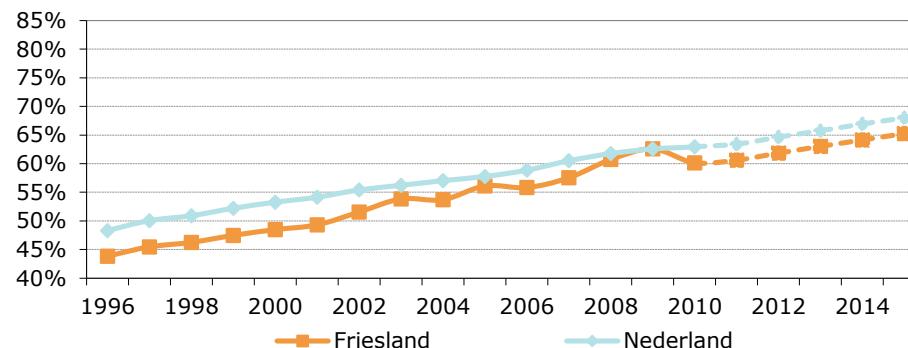
Bron: CBS Statline, bewerking Etil

Bruto arbeidsparticipatie naar kenmerken, 2009 en 2015 (in %)

	Friesland 2009	Friesland 2015	Nederland 2009	Nederland 2015
Totaal	71%	72%	71%	73%
Mannen	79%	79%	79%	79%
Vrouwen	63%	65%	63%	68%
15-24 jaar	48%	47%	45%	46%
25-34 jaar	91%	91%	87%	89%
35-44 jaar	88%	89%	86%	88%
45-54 jaar	80%	84%	81%	85%
55 jaar e.o	47%	50%	50%	56%
Autochtoon	71%		72%	
Allochtoon	64%		66%	

Bron: EBB, CBS Statline, bewerking Etil

Ontwikkeling bruto arbeidsparticipatie vrouwen in Nederland en Nederland, 1996-2015 (in %)

Bron: CBS Statline, bewerking Etil

Bruto arbeidsparticipatie

De bruto participatiegraad geeft de verhouding weer tussen de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking en de potentiële beroepsbevolking. De arbeidsparticipatie stijgt al jaren onder met name vrouwen (zie boven). Onder invloed van sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen en stimulerende maatregelen om werk en gezin te combineren, is het aantal vrouwen en ouderen dat beschikbaar is voor de arbeidsmarkt, toegenomen. Daarnaast is het opleidingsniveau van de potentiële beroepsbevolking toegenomen en participeren hoger opgeleiden over het algemeen meer op de arbeidsmarkt. In 2009 was de participatiegraad in Friesland met 71% gelijk aan het landelijk gemiddelde.

Ook de komende jaren blijft de arbeidsparticipatie stijgen. Dit zal de afnemende potentiële beroepsbevolking in ieder geval tot 2015 compenseren. In 2015 zal de bruto arbeidsparticipatie in Friesland zijn gestegen tot 72%. In Nederland is dit 73%.

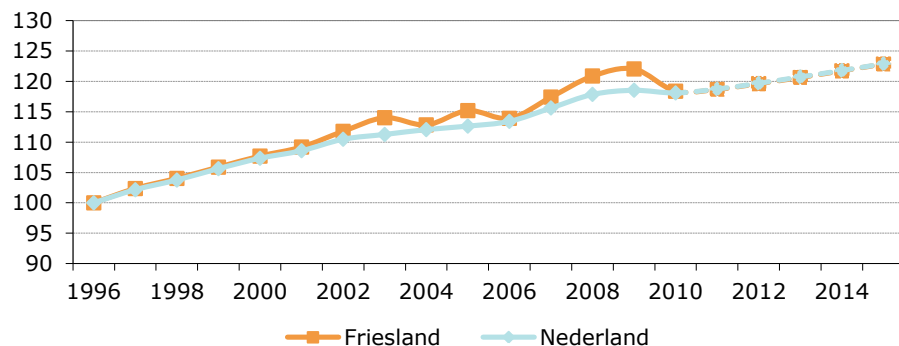
Kenmerken bruto arbeidsparticipatie

Bovenstaande grafieken tonen dat waar de participatie onder mannen in Friesland tot 2015 gelijk blijft (bijna 80%), er onder vrouwen een groei zal zijn naar 65%. Deze groei van participatie onder vrouwen blijft in Friesland echter achter bij de gemiddelde groei onder vrouwen in Nederland (68% in 2015).

In de leeftijdsgroep 25-54 jaar participeert tussen de 80 en 91% op de arbeidsmarkt. Bij jongeren (25-) en ouderen (55+) ligt het percentage lager. In 2009 ligt de arbeidsparticipatie van ouderen in Friesland onder het landelijk gemiddelde. In 2015 is dat verschil nog groter geworden. Onder jongeren is de participatie in Friesland juist iets hoger dan landelijk.

4 Beroepsbevolking

Ontwikkeling beroepsbevolking Friesland en Nederland, 1996-2015 (index; 1996=100)

Bron: CBS Statline, bewerking Etil

Kenmerken beroepsbevolking, 2009 en 2015 (in %)

	Friesland 2009	Friesland 2015	Nederland 2009	Nederland 2015
Totaal (absoluut)	299.600	301.600	7.846.200	8.135.700
Mannen	57%	56%	56%	54%
Vrouwen	43%	44%	44%	46%
15-24 jaar	12%	12%	11%	12%
25-34 jaar	21%	22%	22%	23%
35-44 jaar	28%	24%	27%	23%
45-54 jaar	25%	27%	25%	27%
55 jaar e.o	14%	15%	14%	15%
Autochtoon	93%		82%	
Allochtoon	7%		18%	

Bron: CBS Statline, bewerking Etil

Toekomstige ontwikkelingen

Tot de beroepsbevolking behoren alle mensen die werkend of werkzoekend actief zijn op de arbeidsmarkt. Dit wordt bepaald door een combinatie van de potentiële beroepsbevolking en arbeidsparticipatie. Ondanks een afnemende potentiële beroepsbevolking blijft de beroepsbevolking in Friesland stijgen de komende jaren. Deze groei ontstaat doordat de afname van de potentiële beroepsbevolking wordt goedgemaakt doordat er meer mensen gaan werken.

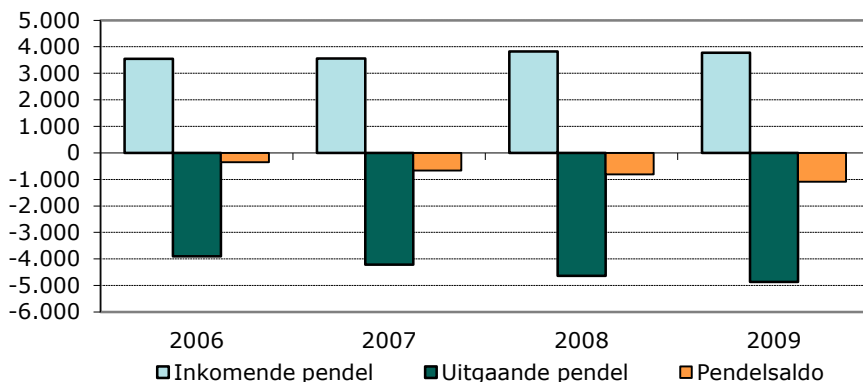
In 2009 bestaat de beroepsbevolking in Friesland uit 299.600 personen. In 2010 daalt de beroepsbevolking en herstelt pas in de jaren erna, waardoor in 2015 de beroepsbevolking in Friesland gegroeid zal zijn met ongeveer 2.000 personen ten opzichte van 2009. Landelijk zal de beroepsbevolking tussen 2009 en 2015 ook blijven stijgen, van ruim 7,8 miljoen personen naar ruim 8,1 miljoen in 2015.

Kenmerken van beroepsbevolking

Onderscheid makend naar leeftijd wijkt de beroepsbevolking in de regio niet echt af van Nederland. Driekwart van de beroepsbevolking bevindt zich tussen de 25 en 54 jaar. In 2015 is wel een kleine verschuiving zichtbaar van de groep 35-44-jarigen naar 45-plussers. De verdeling naar etniciteit toont dat de Friese beroepsbevolking een duidelijk kleiner aandeel allochtonen kent (7%) dan het landelijk gemiddelde (18%).

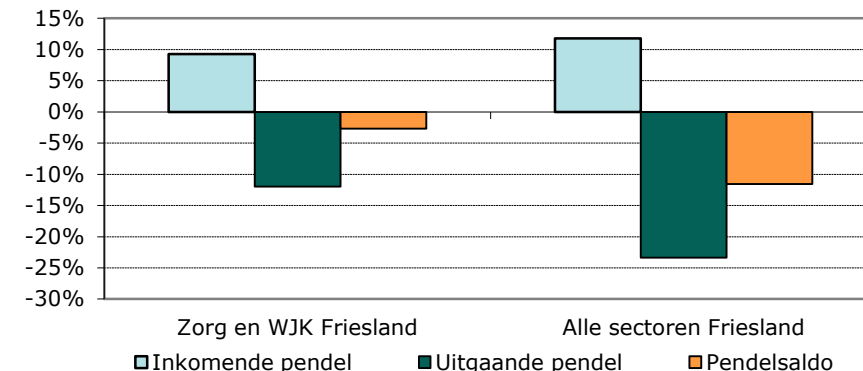
5 Pendel

Binnenlandse pendel in Zorg en WJK, Friesland, 2006-2009

Bron: Loonaangifte, Statistiek Werkgelegenheid en Lonen (SWL), CBS, bewerking Etil

Binnenlandse pendel in Zorg en WJK en alle sectoren, 2009
(uitgedrukt als percentage van totaal aantal werknemers)

Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil

Inkomende pendel uit buitenland, 2009*

	Zorg en WJK	Alle sectoren
Friesland	10	440
Nederland	9.600	147.600
Voor <u>Nederland</u> geldt de volgende uitsplitsing:		
België	70%	29%
Duitsland	27%	29%
Polen	0%	32%
Overig buitenland	3%	10%

* Er zijn geen gegevens bekend over uitgaande pendel naar het buitenland.

Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil

Top-3 inkomende en uitgaande pendelstromen in Zorg en WJK Friesland, 2009

Inkomende pendel		Uitgaande pendel	
<i>Regio van herkomst:</i>		<i>Regio van bestemming:</i>	
Groningen	1.710	Groningen	1.730
Drenthe	590	Drenthe	1.450
IJsselvecht	360	IJsselvecht	630

Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil

Een belangrijk fenomeen voor de bepaling van vraag en aanbod op de regionale arbeidsmarkt is de pendel. De regionale arbeidsmarkt is geen gesloten systeem. Zo is er sprake van inkomende binnenlandse pendel. Dit zijn personen die weliswaar in de regio werken, maar elders in Nederland wonen. Omgekeerd is er ook sprake van uitgaande binnenlandse pendel, personen die wel in de regio wonen, maar elders in Nederland werken. Deze gegevens komen uit Statistiek Werkgelegenheid en Lonen van het CBS. Daarnaast kan er, voornamelijk in grensregio's, sprake zijn van buitenlandse pendel. Er is bekend hoeveel inwoners van een ander land in de regio werken, de inkomende buitenlandse pendel. Omdat deze gegevens niet voor het buitenland beschikbaar zijn, is onduidelijk hoeveel inwoners van de regio in het buitenland werkzaam zijn (de uitgaande buitenlandse pendel).

Binnenlandse pendel

In Friesland is er in Zorg en WJK sprake van een negatief binnenlands pendelsaldo, dat in de loop van de jaren steeds groter is geworden. In 2009 was het pendelsaldo in Zorg en WJK -1.100. Dat betekent dat veel inwoners van Friesland die werkzaam zijn in Zorg en WJK, buiten de regio werken. Een kleine 5.000 inwoners van Friesland verlaat de regio om elders in de zorg te gaan werken, terwijl ongeveer 4.000 mensen de omgekeerde beweging maken. Dus per saldo verlaten meer werknemers in de sector de regio. De populairste bestemmingen om vanuit Friesland in Zorg en WJK te gaan werken, zijn naburige regio's Groningen, Drenthe en IJsselvecht, waarbij opvalt dat met name de uitgaande pendel richting Drenthe veel groter is dan de inkomende pendel.

De grafiek rechtsboven vergelijkt de binnenlandse pendel in Zorg en WJK met andere sectoren. Dan blijkt dat het binnenlands pendelsaldo in Zorg en WJK minder negatief uitvalt dan in andere sectoren. De sector kent in Friesland vooral een procentueel kleinere uitgaande binnenlandse pendel vergeleken met alle overige sectoren.

Buitenlandse pendel

Er zijn alleen gegevens beschikbaar over de inkomende buitenlandse pendel. In totaal komen maar 440 buitenlanders naar Friesland om te werken, daarvan komen slechts enkelen in Zorg en WJK terecht.

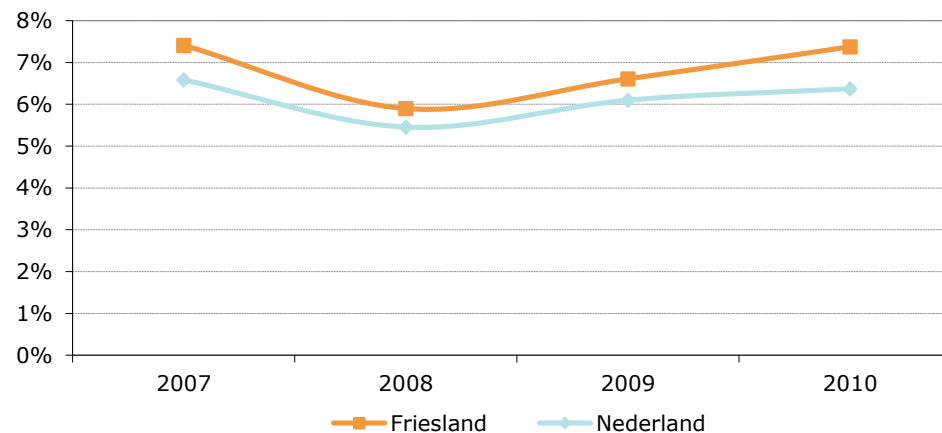
6 Niet-Werkende Werkzoekenden (NWW)

Kenmerken totale werkloosheid, 2010 (jaargemiddelde)

Regio's	Friesland	Nederland
Totaal aantal NWW	21.430	497.900
Totaal aantal NWW Zorg en WJK	1.040	18.400
Mannen	54%	52%
Vrouwen	46%	48%
15-24 jaar	9%	8%
25-54 jaar	68%	70%
> 55 jaar	23%	22%
< 1 jaar werkloos	54%	53%
> 1 jaar werkloos	46%	47%
Basisonderwijs	18%	28%
VMBO	25%	21%
HAVO/VWO	4%	4%
MBO	41%	31%
HBO/Bachelor	10%	11%
WO/Master	2%	4%

Bron: UWV Werkbedrijf

Ontwikkeling werkloosheidspercentage in Friesland en Nederland, jaargemiddelde 2007-2010 (in %)

Bron: UWV Werkbedrijf

Kenmerken werkloosheid

Als het aanbod van de arbeidsmarkt niet aansluit op de vraag, ontstaat werkloosheid. De cijfers worden uitgedrukt in het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW'ers). Dit zijn mensen tussen 15 en 64 jaar die werk zoeken van minstens twaalf uur per week en daarvoor staan ingeschreven bij het UWV WERKbedrijf. In 2010 waren in Friesland 21.430 mensen werkloos, daarvan was 54% man en 23% van de NWW'ers was ouder dan 55 jaar, terwijl 9% nog geen 25 jaar was.

In Friesland had 43% van de NWW'ers maximaal een vmbo-opleiding (landelijk 49%), 45% was middelbaar opgeleid (landelijk 35%) en 12% was hoger opgeleid (landelijk 15%). Het aandeel middelbaar opgeleide NWW'ers is dus relatief hoog in Friesland.

Het aantal NWW in Zorg en WJK is gebaseerd op het aantal bij UWV WERKbedrijf ingeschreven NWW'ers in de voor de sector Zorg en WJK meest relevante grofmazige beroepsgroepen. Dit zijn de (para)medische, algemeen verzorgende en sociaal-maatschappelijke beroepsgroepen tot en met het hogere beroepsniveau.

In Friesland staan daarom 1.040 niet-werkende werkzoekenden in Zorg en WJK ingeschreven. Dit is waarschijnlijk een onderschatting van het werkelijke aantal. Het UWV deelt een aantal Zorg- en WJK-beroepen in bij niet-Zorg/WJK-beroepen en deze blijven daarom buiten beschouwing.

Recente ontwikkelingen werkloosheid

De ontwikkeling van de werkloosheid weerspiegelt de economische ontwikkeling. Toch valt op dat de werkloosheid ondanks de economische crisis in 2009 en 2010 slechts beperkt steeg, terwijl de productie enorm terugviel. Verklaringen hiervoor zijn:

- Labour hoarding: mensen in dienst houden met het oog op verwachte toekomstige krapte.
- Werktijdverkorting en deeltijd-WW
- Flexibilisering van de arbeidsmarkt: meer flexwerkers en zzp'ers.
- Mogelijke veranderingen in de sectorstructuur: meer diensten en minder industrie waardoor het effect van productiedaling op personele bezetting verandert.
- Onvervulde vacatures: zelfs op het dieptepunt van de crisis waren er landelijk nog 100.000 openstaande vacatures. Het is plausibel dat een deel van de mensen die door de crisis hun werk kwijt raakten, konden instromen op nog openstaande vacatures bij andere arbeidsorganisaties.
- Langer doorleren door jongeren.

In Friesland ligt de werkloosheid structureel hoger dan landelijk. Het gemiddelde NWW-percentage was in 2010 7,4% in Friesland en 6,4% in Nederland.

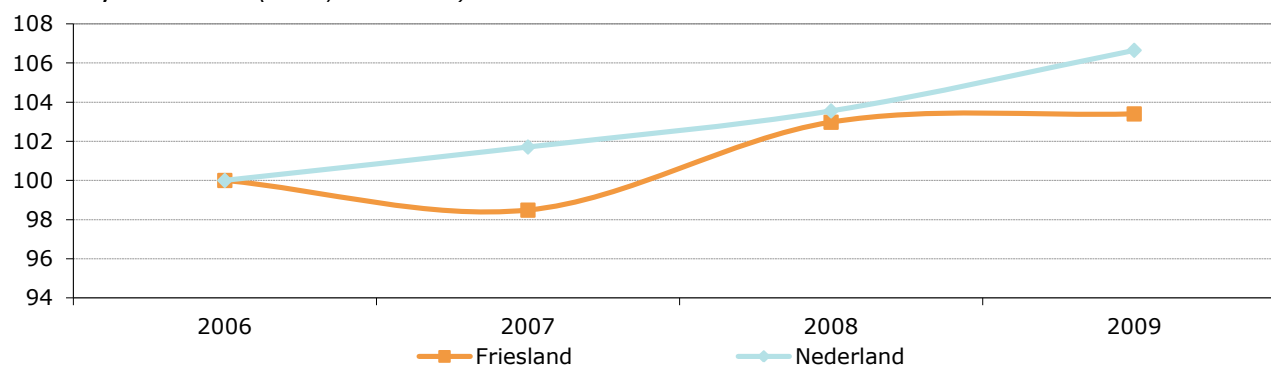
7 Werkgelegenheid in Zorg & WJK

Werknemers in Friesland en Nederland uitgesplitst naar sector, 2009

Werkgelegenheid	Friesland				Nederland			
	Zorg		WJK		Zorg		WJK	
	Absoluut	% totale werkgelegenheid	Absoluut	% totale werkgelegenheid	Absoluut	% totale werkgelegenheid	Absoluut	% totale werkgelegenheid
In werknemers	40.700	17%	5.300	2%	1.007.400	13%	171.200	2%
In arbeidsvolume werknemers	27.300	14%	3.600	2%	678.700	11%	116.400	2%
In banen van werknemers	43.800	17%	5.600	2%	1.079.700	14%	182.300	2%

Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil

Ontwikkeling aantal werknemers in Zorg en WJK, in Friesland en Nederland, 2006-2009 (index; 2006=100)

Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil

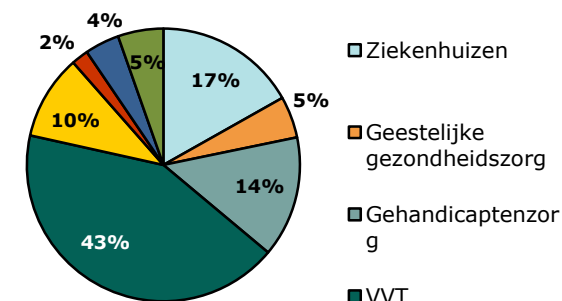
Ontwikkeling aantal werknemers in Friesland naar branche, 2006-2009

Branches	2006	2007	2008	2009	Gem. groei 2006-2009 (%)	NL Gem. groei 2006-2009 (%)
Ziekenhuizen	9.700	9.800	9.400	7.700	-6,8%	2,5%
Geestelijke gezondheidszorg (GGZ)	2.200	2.400	2.500	2.300	0,4%	3,4%
Gehandicaptenzorg	5.800	6.100	6.400	6.600	4,6%	3,4%
Verpleeg- en verzorgingshuizen en thuiszorg (VVT)	16.200	14.800	17.400	19.500	7,1%	1,6%
Zorg overig	5.800	5.600	4.900	4.600	-7,0%	-0,6%
Jeugdzorg	700	800	800	900	8,1%	5,2%
Kinderopvang	1.400	1.700	1.700	1.900	9,8%	9,1%
Welzijn en maatschappelijke dienstverlening (WMD)	2.700	2.700	2.700	2.500	-2,6%	-1,5%
Totaal	44.500	43.900	45.800	46.000	1,2%	2,2%

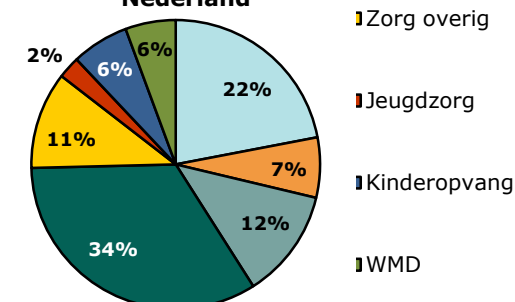
Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil

Verdeling werknemers naar branches, 2009

Friesland

Nederland

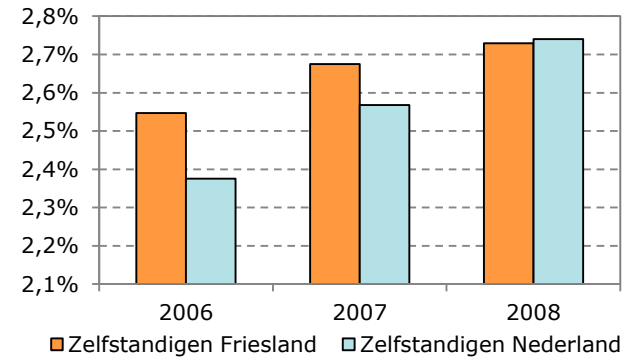
Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil

Karakteristieken van werknemers naar branche, Friesland, 2009

Branches	Aantal werknemers 2009	Deeltijd factor	Gemiddelde leeftijd	Aandeel 55+	Aandeel 35-	Aandeel vrouwen
Ziekenhuizen	7.700	0,71	41,0	13%	29%	81%
GGZ	2.300	0,72	43,0	19%	25%	72%
Gehandicaptenzorg	6.600	0,67	38,8	10%	38%	81%
VVT	19.500	0,62	41,6	16%	26%	93%
Zorg overig	4.600	0,79	40,6	12%	32%	76%
Jeugdzorg	900	0,81	38,1	11%	45%	80%
Kinderopvang	1.900	0,57	34,6	6%	54%	97%
WMD	2.500	0,72	41,6	15%	31%	77%
Totaal Zorg en WJK Friesland	46.000	0,66	40,7	14%	31%	86%
Totaal alle sectoren Friesland	240.500	0,77	39,2	17%	42%	64%
Totaal Zorg en WJK Nederland	1.178.600	0,67	40,6	15%	33%	84%
Totaal alle sectoren Nederland	7.483.800	0,79	39,0	16%	43%	59%

Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil

Aandeel zelfstandigen in werkgelegenheid in Zorg en WJK, 2006-2008 (in %)

Bron: SSB Zelfstandigen

Zorg en WJK binnen geheel van sectoren

Dit hoofdstuk gaat in op de ontwikkeling van de werkgelegenheid in Zorg en WJK. De werkgelegenheid wordt gemeten in het aantal werknemers, dit is het gemiddeld aantal personen dat in de maand december een arbeidsovereenkomst heeft.

De recente recessie is landelijk niet van invloed geweest op de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de sector Zorg en WJK. Waar de werkgelegenheid in veel andere sectoren in 2009 sterk is afgenomen, is in de Zorg en WJK sprake van groei. In 2009 bedroeg het aantal werknemers bijna 1,2 miljoen. Gedurende de periode 2006-2009 groeide landelijk het aantal werknemers per jaar gemiddeld met ruim twee procent. In Friesland zijn 46.000 werknemers werkzaam in Zorg en WJK. In totaal omvat de sector Zorg en WJK 19% van alle werknemers. Landelijk is dit aandeel 15%. Afgezet tegen het landelijk beeld was de groei in werkgelegenheid in Zorg en WJK in Friesland in de periode 2006-2009 kleiner. Procentueel was de groei gemiddeld 1,2% per jaar.

Hoewel de grote lijnen herkenbaar zijn is het mogelijk dat de werkgelegenheidsontwikkeling op regionaal niveau, wanneer dit wordt bekeken van jaar op jaar, in sommige gevallen wat vreemde bewegingen kan laten zien. Zo is er in Friesland een groot verschil in werkgelegenheid in de ziekenhuizen van 2008 naar 2009. Het aantal werknemers neemt dan af van 9.400 naar 7.700 werknemers. Hieraan kunnen meerdere oorzaken ten grondslag liggen. Het vergt nog nader onderzoek om uit te vinden wat daar precies aan de hand is. Het rapport "Uit voor zorg" van het regionale werkgeversverband Venturaplus biedt andere cijfermatige informatie. In dit rapport wordt voor het bepalen van de werkgelegenheid gebruik gemaakt van het Werkgelegenheidsregister Provincie Fryslân, dit levert verschillen op. Hierover gaan we met elkaar in gesprek ten behoeve van het RegioPortret 2012 .

Branches

De ontwikkeling van de werkgelegenheid verschilt sterk tussen de diverse branches. In het algemeen waren in 2009 de meeste werknemers in zowel Friesland als Nederland werkzaam in de branches VVT en ziekenhuizen.

Tussen 2006 en 2009 is met name de groei van het aantal werknemers in de kinderopvang en de jeugdzorg landelijk sterk geweest, respectievelijk 9,1 en 5,2%. De groei van het aantal werknemers in de VVT en zorg overig lag met respectievelijk 1,6 en -0,6% onder het gemiddelde voor de sector als geheel. Op regionaal niveau wijkt de ontwikkeling per branche op punten sterk af van het landelijk beeld. Zo is in Friesland de procentuele groei in met name VVT fors groter dan landelijk. Daarentegen is de procentuele afname in de sector Zorg overig ook fors groter dan landelijk. Ook nam het aantal werknemers in de branche ziekenhuizen in Friesland af, terwijl dit aantal landelijk juist toenam.

Kenmerken werknemers in zorgsector

Een fors deel van de werkgelegenheid in de Zorg en WJK betreft deeltijdwerk. In Friesland werkte de gemiddelde werknemer in de Zorg en WJK in 2009 0,66 werkweek tegenover 0,67 landelijk. De omvang van de gemiddelde werkweek verschilt sterk tussen de diverse branches. In Friesland hebben de branches kinderopvang en VVT de kleinste omvang van de gemiddelde werkweek met respectievelijk 0,57 en 0,62. De gemiddelde leeftijd van werknemers in de sectoren Zorg en WJK is 41 jaar in Friesland, en 86 procent van de werknemers is vrouw. Het aandeel jongeren (35-) is ruim tweemaal zo groot als het aandeel ouderen (55+).

Zelfstandigen in Zorg en WJK

Bovenstaande grafiek toont het aandeel zelfstandigen in de sector. In de afgelopen jaren is zowel in Friesland als Nederland het aandeel zelfstandigen toegenomen. De trend van 'individualisering' van de beroepsbevolking, namelijk het in toenemende mate kiezen (vrijwillig of gedwongen) voor een bestaan als zelfstandige zonder personeel (zzp'er) speelt ook een rol in de sector Zorg en WJK.

8 Instroom in opleidingen voor Zorg & WJK

Instroom in opleidingen voor Zorg en WJK in Friesland en Nederland, 2009, absoluut en uitgedrukt als percentage van de totale instroom in opleidingen voor Zorg en WJK

Kwalificaties	Friesland		Nederland	
	% instroom		% instroom	
	Absoluut	Zorg & WJK	Absoluut	Zorg & WJK
V&V				
Zorghulp (niveau 1)	16	1%	1.096	2%
Helpende zorg en welzijn (niveau 2)	387	15%	9.431	17%
Verzorgende (niveau 3)	425	16%	7.658	14%
Verpleegkundige (niveau 4)	217	8%	5.533	10%
Verpleegkundige (niveau 5)	168	6%	3.306	6%
AG*				
Assisterenden (niveau 4)	164	6%	2.784	5%
SAW				
Pedagogisch werker (niveau 3)	370	14%	7.625	14%
Medewerker maatschappelijke zorg (niveau 3)	213	8%	3.603	7%
Pedagogisch werker (niveau 4)	120	5%	2.794	5%
Medewerker maatschappelijke zorg (niveau 4)	35	1%	831	2%
Sociaal-cultureel werker (niveau 4)	38	1%	839	2%
Sociaal-maatschappelijk dienstverlener (niveau 4)	68	3%	715	1%
Sociaal-pedagogische hulpverlening (niveau 5)	213	8%	4.624	8%
Cultureel-maatschappelijke vorming (niveau 5)	24	1%	708	1%
Maatschappelijke dienstverlening (niveau 5)	165	6%	3.662	7%
Totaal Zorg en WJK	2.623	100%	55.209	100%
Totaal overige opleidingen	9.896		226.454	

Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

* Dit betreft een optelling van de kwalificaties apothekersassistent, doktersassistent en tandartsassistent.

Instroom in opleidingen voor Zorg en WJK in Friesland en Nederland, 2009

	Friesland					
			Zorg & WJK		Overig	
	V&V	SAW	Abs.	%	Abs.	%
BOL	896	723	1.619	28%	4.158	72%
BBL	313	121	434	22%	1.584	78%
HBO	168	402	570	12%	4.154	88%

	Nederland					
			Zorg & WJK		Overig	
	V&V	SAW	Abs.	%	Abs.	%
BOL	14.689	11.236	25.925	22%	89.910	78%
BBL	11.813	5.171	16.984	26%	48.354	74%
HBO	3.306	8.995	12.300	12%	88.190	88%

Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

Instroom in opleidingen voor Zorg en WJK

Het onderwijs in de sector draagt aanzienlijk bij aan het arbeidsaanbod. Waar landelijk elk jaar ongeveer een kwart (24%) van alle jongeren kiest voor een opleiding voor Zorg en WJK (mbo+hbo), is dit in Friesland 27%. De populairste opleidingen op mbo-niveau zijn verzorgende (niveau 3), helpende zorg en welzijn (niveau 2) en pedagogisch werker (niveau 3).

In Friesland is de instroom van leerlingen in BOL-opleidingen voor Zorg en WJK (1.619) veel groter dan in BBL (434). 28% van alle BOL-leerlingen kiest voor een dergelijke opleiding en zo'n 22% van de BBL'ers maakt deze keuze. Landelijk zijn deze verhoudingen omgekeerd en zien we juist een hoger deel van de BBL-leerlingen kiezen voor een opleiding voor Zorg en WJK.

In Friesland is de instroom binnen het hbo het grootst in sociaal-pedagogische hulpverlening. Ongeveer 12% van alle leerlingen in Friesland die instromen in het hbo, kiest voor een opleiding voor Zorg en WJK

De grafiek op de rechterpagina (bovenaan) toont dat de totale instroom in opleidingen voor Zorg en WJK tussen 2006-2009 is toegenomen. In totaal is de toename 3% in Friesland. De instroom in opleidingen voor Zorg en WJK is in deze periode minder hard gegroeid dan in andere opleidingen.

Het rapport "Uit voor zorg" van het regionale werkgeversverband Venturaplus biedt andere cijfermatige informatie over de instroom in opleidingen. Bij het bepalen van de instroom wordt uitgegaan van de vestigingsplaats van de onderwijsinstelling, terwijl in het RegioPortret juist de woonplaats van de leerling leidend is. Hierover gaan we eveneens in gesprek ten behoeve van het RegioPortret 2012.

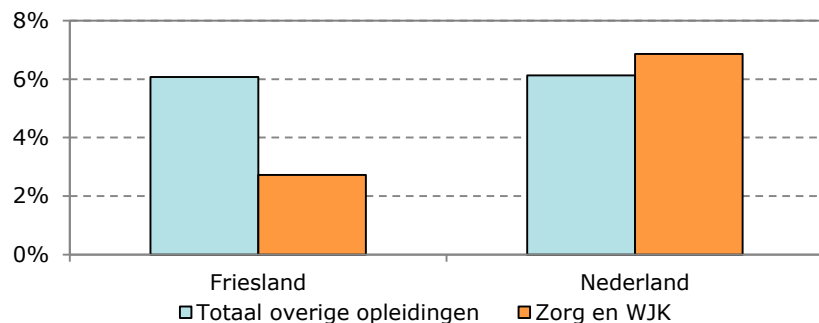
Kenmerken instroom MBO

De samenstelling van de bevolking naar leeftijd verandert in de toekomst en het aandeel personen van niet-Nederlandse herkomst neemt toe, met name in grootstedelijke gebieden. Uitgaande van een toenemende vraag naar zorgdiensten is het voor de arbeidsmarkt in de Zorg en WJK van belang om aantrekkelijk te zijn voor deze groep personen. De grafieken op de rechterpagina hebben betrekking op de samenstelling van de instroom in opleidingen voor Zorg en WJK. In Friesland ligt het aandeel allochtonen in zowel BOL- als BBL-opleidingen lager dan landelijk. Het aandeel 25-plussers is in Friesland juist hoger dan gemiddeld in Nederland.

Kenmerken instroom HBO

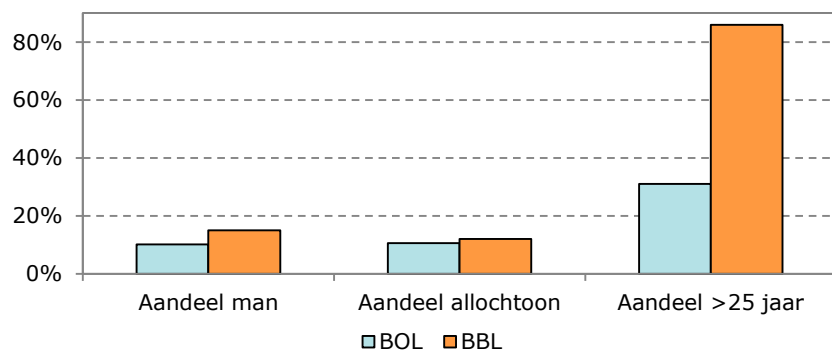
In 2009 lag het aandeel mannen en 25-plussers dat landelijk instroomde in opleidingen voor zorg en WJK op hbo-niveau respectievelijk rond 20 en 23%. Friesland kent wat betreft deze instroom grotere aandelen vrouwen en jongeren. In Friesland wijkt het aandeel allochtonen in de hbo-instroom, net als binnen het mbo, af van het Nederlands beeld. Nog geen 11% van de instroom betrof in 2009 allochtonen, terwijl het

Ontwikkeling instroom in opleidingen voor Zorg en WJK en overige opleidingen, Friesland en Nederland, 2006-2009 (in %)

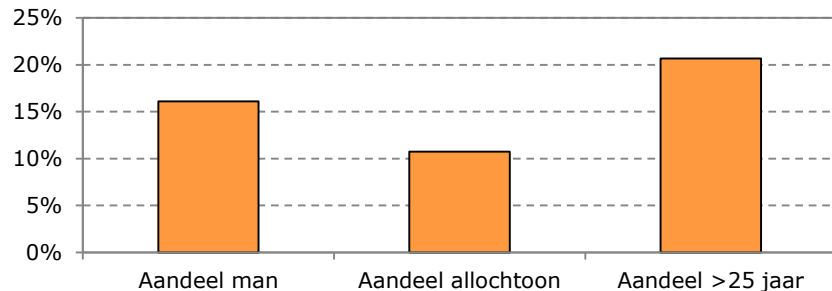
Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

Kenmerken instroom in mbo-opleidingen voor Zorg en WJK uitgesplitst naar BOL en BBL, 2009, Friesland (in %)

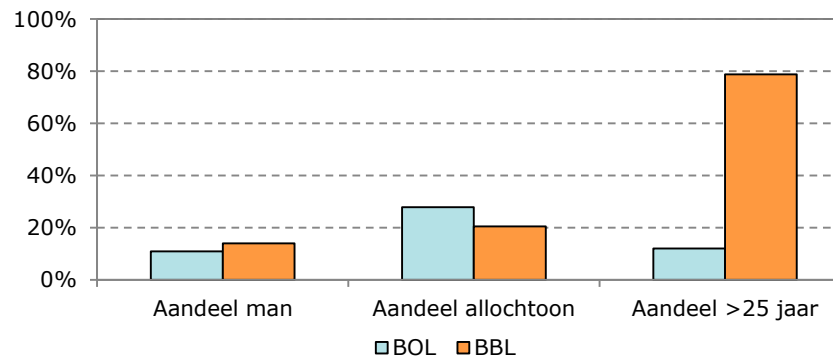
Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

Kenmerken instroom in hbo-opleidingen voor Zorg en WJK 2009, Friesland (in %)

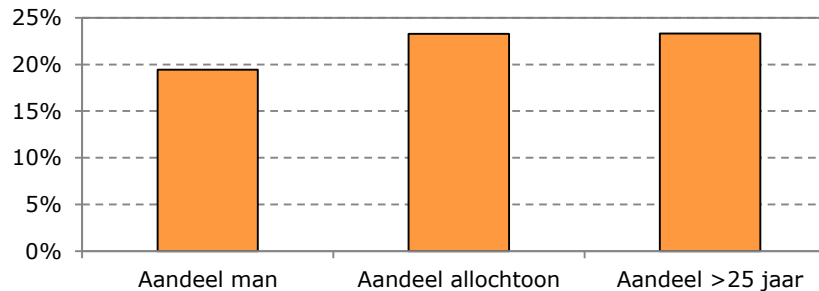
Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

Kenmerken instroom in mbo-opleidingen voor Zorg en WJK uitgesplitst naar BOL en BBL, 2009, Nederland (in %)

Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

Kenmerken instroom in hbo-opleidingen voor Zorg en WJK 2009, Nederland (in %)

Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

9 Deelnemers in opleidingen voor Zorg & WJK

Kenmerken deelnemers in mbo- en hbo-opleidingen voor Zorg en WJK*, 2010 Friesland

	Kwalificaties	Aantal 2010	Aandeel BOL	Aandeel BBL	Aandeel mannen	Aandeel allochtonen	Aandeel 25+
V&V	Zorghulp (niveau 1)	33	48%	52%	3%	30%	64%
	Helpende zorg en welzijn (niveau 2)	794	91%	9%	11%	18%	20%
	Verzorgende (niveau 3)	1.099	69%	31%	7%	11%	41%
	Verpleegkundige (niveau 4)	669	87%	13%	12%	6%	17%
	Verpleegkundige (niveau 5)	629	n.v.t.	n.v.t.	9%	5%	22%
AG	Assisterenden (niveau 4)	493	99%	1%	2%	13%	27%
SAW	Pedagogisch werker (niveau 3)	1.158	96%	4%	8%	10%	15%
	Medewerker maatschappelijke zorg (niveau 3)	732	87%	13%	24%	8%	27%
	Pedagogisch werker (niveau 4)	312	91%	9%	20%	5%	23%
	Medewerker maatschappelijke zorg (niveau 4)	103	81%	19%	26%	8%	55%
	Sociaal-cultureel werker (niveau 4)	185	98%	2%	34%	12%	4%
	Sociaal-maatschappelijk dienstverlener (niveau 4)	221	95%	5%	34%	30%	21%
	Sociaal-pedagogische hulpverlening (niveau 5)	841	n.v.t.	n.v.t.	18%	14%	29%
	Cultureel-maatschappelijke vorming (niveau 5)	86	n.v.t.	n.v.t.	30%	16%	35%
	Maatschappelijke dienstverlening (niveau 5)	584	n.v.t.	n.v.t.	21%	10%	27%
Totaal Zorg en WJK		7.938	64%	9%	14%	11%	25%
Totaal overige opleidingen		35.545	38%	14%	60%	13%	19%

Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

* In het onderwijs wordt de term welzijn gehanteerd in plaats van WJK.

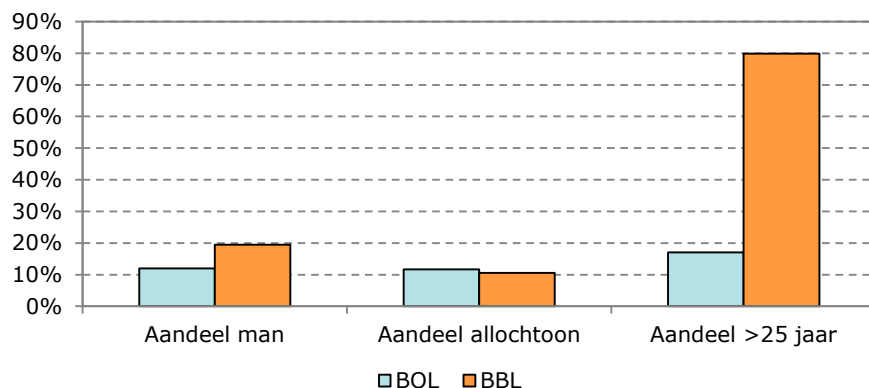
Kenmerken deelnemers in mbo- en hbo-opleidingen voor Zorg en WJK*, 2010 Nederland

	Kwalificaties	Aantal 2010	Aandeel BOL	Aandeel BBL	Aandeel mannen	Aandeel allochtonen	Aandeel 25+
V&V	Zorghulp (niveau 1)	1.310	72%	28%	8%	51%	37%
	Helpende zorg en welzijn (niveau 2)	18.472	83%	17%	10%	40%	21%
	Verzorgende (niveau 3)	19.540	39%	61%	7%	20%	44%
	Verpleegkundige (niveau 4)	17.772	59%	41%	14%	14%	26%
	Verpleegkundige (niveau 5)	12.796	n.v.t.	n.v.t.	13%	13%	21%
AG	Assisterenden (niveau 4)	7.943	88%	12%	4%	37%	17%
SAW	Pedagogisch werker (niveau 3)	24.332	86%	14%	7%	30%	14%
	Medewerker maatschappelijke zorg (niveau 3)	10.908	73%	27%	22%	20%	26%
	Pedagogisch werker (niveau 4)	10.790	71%	29%	18%	19%	29%
	Medewerker maatschappelijke zorg (niveau 4)	3.987	52%	48%	24%	14%	40%
	Sociaal-cultureel werker (niveau 4)	3.620	94%	6%	47%	47%	9%
	Sociaal-maatschappelijk dienstverlener (niveau 4)	2.779	96%	4%	26%	56%	14%
	Sociaal-pedagogische hulpverlening (niveau 5)	20.573	n.v.t.	n.v.t.	19%	23%	27%
	Cultureel-maatschappelijke vorming (niveau 5)	3.283	n.v.t.	n.v.t.	35%	30%	31%
	Maatschappelijke dienstverlening (niveau 5)	14.552	n.v.t.	n.v.t.	19%	29%	28%
Totaal Zorg en WJK		172.657	50%	21%	15%	26%	25%
Totaal overige opleidingen		768.971	35%	17%	59%	25%	20%

Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

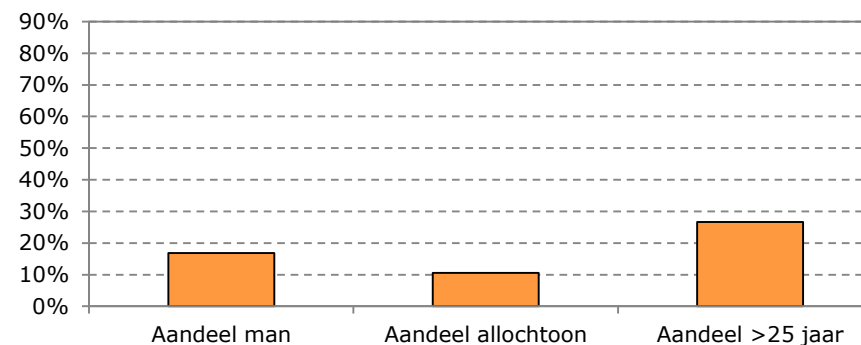
* In het onderwijs wordt de term welzijn gehanteerd in plaats van WJK.

**Kenmerken deelnemers in mbo-opleidingen voor Zorg en WJK
uitgesplitst naar BOL en BBL, 2010, Friesland (in %)**

Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

**Kenmerken deelnemers in hbo-opleidingen voor Zorg en WJK
2010, Friesland (in %)**

Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, bewerking Etil

Deelnemers MBO

Gediplomeerde schoolverlaters van de opleidingen voor Zorg en WJK vormen nieuw aanbod voor de arbeidsmarkt in de sector Zorg en WJK. Het aantal onderwijsdeelnemers op een bepaald moment is een indicatie voor de arbeidsmarktinstroom van gediplomeerden op de middellange termijn.

In Friesland volgen op mbo-niveau ruim 5.700 deelnemers een opleiding voor Zorg en WJK. De meeste deelnemers volgen de mbo-opleidingen pedagogisch werker (niveau 3), verzorgende (niveau 3) en helpende zorg en welzijn (niveau 2).

In Friesland volgen op hbo-niveau ruim 2.100 deelnemers een opleiding voor Zorg en WJK. De meeste deelnemers volgen de opleiding sociaal-pedagogische hulpverlening.

Kenmerken deelnemers

In Friesland nemen er relatief veel mannen deel aan de opleidingen sociaal-cultureel werker sociaal-maatschappelijke dienstverlener (beide niveau 4).

Binnen Friesland hebben de opleidingen sociaal-maatschappelijk dienstverlener en zorghulp een opvallend hoog aandeel allochtone deelnemers.

Het aandeel 25-plussers is fors in zorghulp (het betreft hier wel een klein aantal deelnemers) en medewerker maatschappelijke zorg (niveau 4; 55%, landelijk 40%). In vergelijking met BOL-opleidingen, hebben BBL-opleidingen naast een hoog aandeel 25-plussers ook een groter aandeel mannen. Het aandeel allochtonen is echter iets beperkter ten opzichte van BOL-opleidingen.

Op hbo-niveau is het deel van de deelnemers dat ouder is dan 25 jaar fors lager dan bij BBL-opleidingen.

10 Sector- & Studierendement

Gediplomeerden (abs., 2009), sector- en studierendement in mbo- en hbo-opleidingen, 2007 (in %)

Kwalificaties	SECTORRENDEMENT						STUDIERENDEMENT	
	Friesland			Nederland			Friesland	Nederland
	Gediplomeerden Zorg & WJK	Rendement Zorg (%)	Rendement WJK (%)	Gediplomeerden Zorg & WJK	Rendement Zorg (%)	Rendement WJK (%)		
V&V Zorghulp (niveau 1)	22	28%	0%	1.205	43%	2%	77%	71%
Helpende zorg en welzijn (niveau 2)	2.233	50%	3%	35.277	46%	5%	77%	77%
Verzorgende (niveau 3)	404	89%	0%	6.290	87%	2%	68%	69%
Verpleegkundige (niveau 4)	140	82%	0%	4.039	85%	1%	69%	65%
Verpleegkundige (niveau 5)	81	84%	0%	2.615	85%	1%	63%	62%
AG Assisterenden (niveau 4)	108	62%	0%	2.337	73%	0%	74%	72%
SAW Pedagogisch werker (niveau 3)	247	23%	33%	5.996	21%	43%	60%	64%
Medewerker maatschappelijke zorg (niveau 3)	43	**	**	595	70%	5%	*	*
Pedagogisch werker (niveau 4)	295	56%	13%	5.995	52%	15%	65%	67%
Medewerker maatschappelijke zorg (niveau 4)	21	**	**	914	76%	6%	*	*
Sociaal-cultureel werker (niveau 4)	91	5%	16%	869	7%	22%	69%	50%
Sociaal-maatschappelijk dienstverlener (niveau 4)	21	13%	7%	497	11%	9%	59%	53%
Sociaal-pedagogische hulpverlening (niveau 5)	110	44%	20%	3.399	44%	21%	70%	61%
Cultureel-maatschappelijke vorming (niveau 5)	17	**	**	471	7%	26%	48%	49%
Maatschappelijke dienstverlening (niveau 5)	98	27%	28%	2.400	29%	33%	59%	57%

Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsgegevens, SSB, bewerking Etil

* Deze opleiding bestond nog niet in schooljaar 2005/2006 en daarom kan geen studierendement worden bepaald.

** Geen berekening mogelijk i.v.m. te kleine aantallen.

Sectorrendement

Het sectorrendement is gedefinieerd als het percentage gediplomeerden van een opleiding voor Zorg en WJK dat een jaar na diplomering werkzaam is in de sector Zorg en WJK. Het regionale sectorrendement is bepaald op basis van de woonregio van de gediplomeerde.

Het sectorrendement is in Friesland het hoogst voor verzorgenden (niveau 3) en voor verpleegkundigen (niveau 4 en 5). Eén jaar na diplomering is van alle gediplomeerden tussen de 82 en 89% van deze groep werkzaam in de zorgsector. Voor assisterenden (niveau 4) ligt het rendement rond de 62%.

Van de overige opleidingen, zowel op mbo- als hbo-niveau, is het rendement veel lager. Een laag sectorrendement betekent niet per se dat deze personen niet uiteindelijk in de sector Zorg en WJK gaan werken. Veel gediplomeerden, met name van de lagere niveaus van het mbo, stromen door naar een vervolgopleiding en volgen dus nog enige jaren onderwijs. Een deel van deze personen zal later alsnog instromen op de arbeidsmarkt Zorg en WJK, maar dan vanuit de vervolgopleiding.

Studierendement

Het studierendement, de mate waarin studenten een diploma halen, loopt uiteen. Van de mbo-leerlingen verpleging en verzorging haalt in Friesland gemiddeld 76% hun diploma (gewogen gemiddelde op basis van het aantal gediplomeerden). Dat is iets meer dan landelijk (75%). Het gemiddelde studierendement onder mbo-leerlingen SAW in Friesland ligt op 64%.

Op niveau 1 en 2 ligt het studierendement in Friesland op 77%, dat ligt rond het landelijk gemiddelde. Op niveau 3 en 4 ligt het rendement tussen de 59 en 74% in Friesland. Binnen de opleidingen sociaal-maatschappelijk dienstverlener (59%) en pedagogisch werker (60%) rondt het kleinste deel van de mbo-leerlingen de studie succesvol af. Hierin wijkt de regio niet echt af van het landelijk beeld. Over het algemeen is het rendement van BBL-opleidingen het hoogst.

Het studierendement in hbo-opleidingen voor Zorg en WJK ligt over het algemeen lager dan dat in het mbo. In Friesland haalt gemiddeld 63% van de hbo'ers zijn diploma in maximaal vijf jaar.

11 Het oordeel van werknemers (Werknemersonderzoek)

Werkbeleving 2011 in Friesland en Nederland

(vijfpuntsschaal: 1 = negatief tot 5 = positief)

Werkbeleving*	Friesland		Nederland	
	Zorg (n=305)	WJK (n= 65)	Zorg (n=8.579)	WJK (n=2.349)
Ervaren werkdruk	3,4	3,5	3,4	3,5
Waardering door leidinggevende	3,6	3,5	3,6	3,7
Inhoud & omstandigheden werk	4,1	4,1	4,1	4,2
Ervaren zelfstandigheid	3,5	3,5	3,5	3,7

Bron: Werknemersonderzoek Zorg en Welzijn 2011 Stratus, bewerking Etil

* Voor uitleg over de samenstelling van de vier onderdelen van 'werkbeleving', zie bijlage 2.

Werkbeleving 2011 in Nederland uitgesplitst naar branche

(vijfpuntsschaal: 1 = negatief tot 5 = positief)

Werkbeleving*	ZKH	GGZ	GHZ	VVT	Zorg overig	JZ	KO	WMD
	(n=2.397)	(n=1.017)	(n=1.582)	(n=2.813)	(n=770)	(n=805)	(n=779)	(n=765)
Ervaren werkdruk	3,4	3,4	3,3	3,4	3,4	3,3	3,5	3,5
Waardering door leidinggevende	3,6	3,6	3,6	3,6	3,7	3,7	3,8	3,6
Inhoud & omstandigheden werk	4,2	4,1	4,1	4,1	4,2	4,1	4,3	4,2
Ervaren zelfstandigheid	3,4	3,7	3,6	3,6	3,3	3,8	3,5	3,9

Bron: Werknemersonderzoek Zorg en Welzijn 2011 Stratus, bewerking Etil

* Voor uitleg over de samenstelling van de vier onderdelen van 'werkbeleving', zie bijlage 2.

Werkbeleving 2011 van VOV-personeel en niet-VOV-personeel in Friesland

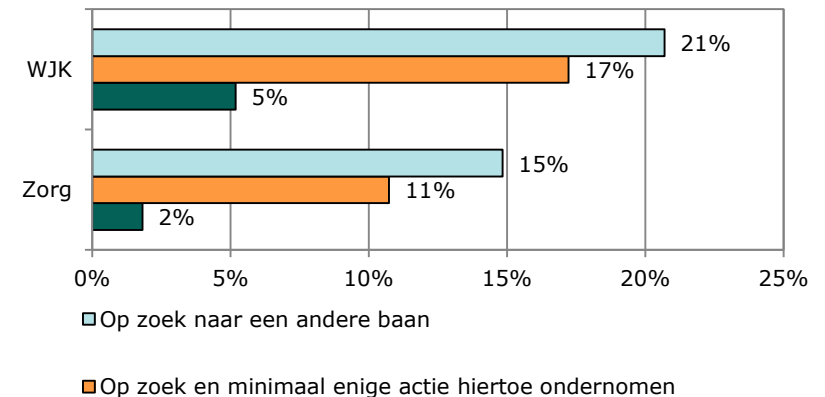
(vijfpuntsschaal: 1 = negatief tot 5 = positief)

Werkbeleving*	VOV-personeel	niet-VOV-personeel
	(n=268)	(n=74)
Ervaren werkdruk	3,4	3,6
Waardering door leidinggevende	3,6	3,6
Inhoud & omstandigheden werk	4,2	4,1
Ervaren zelfstandigheid	3,4	3,8

Bron: Werknemersonderzoek Zorg en Welzijn 2011 Stratus, bewerking Etil

* Voor uitleg over de samenstelling van de vier onderdelen van 'werkbeleving', zie bijlage 2.

Vertrekgenigheid VOV-personeel in Friesland (in %)

Bron: Werknemersonderzoek Zorg en Welzijn 2011 Stratus, bewerking Etil

n= het aantal respondenten dat de desbetreffende vraag heeft beantwoord.

12 Het oordeel van werkgevers (Werkgeversonderzoek*)

Knelpunten in personeelsbeleid, top 5

Friesland (n=19)	Nederland (n= 1.000)	
Coördinatieproblemen door aanstellingsomvang medewerkers	28%	Beheersing van de werkdruk 27%
Vergrijzing van het personeel	26%	Onvoldoende beschikbaarheid van personeel a.g.v. verlof/vakantie 21%
Onvoldoende beschikbaarheid van personeel a.g.v. verlof/vakantie	21%	Het aantrekken van (nieuw) personeel 20%
Beperkingen als gevolg van arbeidstijdenregelingen	13%	Vergrijzing van het personeel 20%
Productiviteit van het personeel	13%	Loonkosten 17%

Bron: Werkgeversonderzoek Zorg en Welzijn 2011 Stratus, bewerking Etil

Maatregelen die de instellingen nemen om de werkdruk te verminderen Top 5 en ranking meest succesvolle maatregelen, Friesland en Nederland

Friesland (n=19)	Nederland (n= 1.000)		Meest succesvol
Flexibilisering werktijden	22%	Werkprocessen efficiënter vormgeven	15% 1
Werkprocessen efficiënter vormgeven	14%	Door extra personeel aan te trekken	11% 2
Coaching van leidinggevenden	9%	Betere roostering	8% 3
Betere roostering	5%	Werkdrukanalyse	4% -
Door extra personeel aan te trekken	4%	Coaching van leidinggevenden	3% 4
<i>Geen maatregelen genomen</i>	40%	<i>Geen maatregelen genomen</i>	42%

Bron: Werkgeversonderzoek Zorg en Welzijn 2011 Stratus, bewerking Etil

Werknemers

In juni 2011 gaven 370 werknemers in Friesland hun oordeel over werken in de sector Zorg en WJK. Op de linkerpagina staan enkele resultaten van dit onderzoek. Aan de hand van een aantal stellingen is de werkbeleving van medewerkers in de sector gemeten. Het gaat hier om vier factoren die gezamenlijk de gemiddelde werkbeleving vormen. Men is meest tevreden over het werk zelf en het minst tevreden over de ervaren werkdruk, dit geldt voor zowel Zorg als WJK. In Friesland zijn werknemers in WJK minder positief over de verschillende onderdelen van werkbeleving dan het landelijk gemiddelde (met uitzondering van de ervaren werkdruk). Landelijk wordt de meeste werkdruk ervaren in de branches gehandicaptenzorg en jeugdzorg.

In Friesland is er weinig verschil in werkbeleving tussen VOV-werknemers en niet-VOV-werknemers. Wel zijn VOV-werknemers minder positief over de ervaren zelfstandigheid en werkdruk dan niet-VOV-werknemers.

21% van WJK-werknemers in Friesland geeft aan op zoek te zijn naar een andere baan, landelijk is dit 15%. In de Zorg ligt dit percentage lager, op 15% (landelijk 13%). In zowel zorg als WJK is ongeveer driekwart van deze groep echt actief op zoek naar een andere baan. Actief op zoek wil zeggen dat mensen van zichzelf aangeven activiteiten te ontplooiën om een nieuwe baan te vinden. In WJK is weer een derde van de 'actief zoekenden' niet op zoek naar een baan binnen de sector. In Friesland is het dreigende verlies voor de WJK dus ongeveer 5%. In de Zorg is dit 2%.

Werkgevers

Ook werkgevers zijn in juni 2011 benaderd voor een onderzoek en in totaal hebben 19 werkgevers in Friesland deelgenomen. Een te laag aantal om representatieve uitspraken over te kunnen doen, de hier weergegeven resultaten zijn enkel indicatief. In het onderzoek is onder andere gevraagd naar knelpunten in personeelsvoorziening en maatregelen om werkdruk te verminderen. De top 5 van knelpunten in personeelsbeleid wijkt in Friesland af van het landelijk gemiddelde. Landelijk is de 'beheersing van de werkdruk' het knelpunt nummer 1, in de top 5 van Friesland komt deze niet voor. Knelpunt nummer 1 dat Friese werkgevers ervaren betreft 'coördinatieproblemen door aanstellingsomvang medewerkers'.

Genoemde maatregelen om de werkdruk te verminderen komen in Friesland wel grotendeels overeen met het landelijk beeld. Opvallend genoeg geeft 40% van de Friese werkgevers aan geen maatregelen te nemen om de werkdruk te verminderen. Waarschijnlijk omdat 'beheersing van werkdruk' niet in de top 5 van knelpunten voorkomt. Toch strookt dit niet met de ervaring van werknemers aangezien zij dit aspect relatief laag beoordelen.

n= het aantal respondenten dat de desbetreffende vraag heeft beantwoord.

* De resultaten van het werkgeversonderzoek zijn op regionaal niveau niet representatief maar indicatief.

13 Samenvattend overzicht

AANBOD	VRAAG
<ul style="list-style-type: none"> Friesland ontgroent en vergrijsst. De potentiële beroepsbevolking, alle mensen tussen 15 en 64 jaar, bestond in 2009 uit 422.700 mensen in Friesland. In de toekomst zal dit aantal gaan afnemen, waarbij de daling in Friesland sneller en eerder verloopt dan landelijk. In 2009 was de bruto participatiegraad in zowel Friesland als Nederland 71%. De komende jaren stijgt de arbeidsparticipatie in Friesland licht. Deze stijging vindt voornamelijk onder vrouwen plaats. In Friesland ligt de arbeidsparticipatie onder ouderen onder het landelijk gemiddelde, richting 2015 wordt dit verschil groter (Friesland 50%, landelijk 56%). In 2009 bestaat de beroepsbevolking in Friesland uit 299.600 personen. De komende jaren blijft de Friese beroepsbevolking groeien, ondanks een afnemende potentiële beroepsbevolking. Dit komt doordat de afname van de potentiële beroepsbevolking wordt goedge maakt doordat er meer mensen gaan werken. 	<ul style="list-style-type: none"> In Friesland zijn 46.000 werknemers werkzaam in zorg en WJK. In totaal omvat de sector Zorg en WJK 19% van alle werknemers, tegenover 15% landelijk. De meeste mensen zijn werkzaam in de branches VVT en ziekenhuizen. In de periode 2006-2009 nam de werkgelegenheid in Zorg en WJK in Friesland toe met gemiddeld 1,2% per jaar, terwijl de werkgelegenheid landelijk toenam met ruim 2% per jaar. Landelijk is met name de groei in de kinderopvang en de jeugdzorg sterk geweest. Dit zien we ook terug in Friesland, waar de relatief grote daling in aantal werknemers in ziekenhuizen opvalt. Deze ontwikkeling vraagt om nader onderzoek om deze te kunnen duiden. Een fors deel van de werkgelegenheid in de sector Zorg en WJK betreft deeltijdwerk. In Friesland werkte de gemiddelde werknemer in de Zorg en WJK in 2009 0,66 werkweek tegenover 0,67 landelijk. Regionaal gezien hebben de branches kinderopvang en VVT de kleinste omvang van de gemiddelde werkweek. De gemiddelde leeftijd van werknemers in Zorg en WJK is 41 jaar en 86% van de werknemers is vrouw. In Friesland is het aandeel jongeren (35-) ruim tweemaal zo groot als het aandeel ouderen (55+). In de afgelopen jaren is zowel in Friesland als Nederland het aandeel zelfstandigen werkzaam binnen Zorg en WJK toegenomen.
ONDERWIJS	OORDEEL WERKNEMERS-WERKGEVERS
<ul style="list-style-type: none"> Het onderwijs in de sector draagt aanzienlijk bij aan het arbeidsaanbod. Elk jaar kiest meer dan een kwart van alle jongeren in Friesland voor een opleiding voor zorg en WJK. Tussen 2006 en 2009 is de totale instroom in opleidingen voor Zorg en WJK in Friesland gegroeid met 3%. Binnen Zorg en WJK kiezen de meeste Friese leerlingen voor mbo-opleidingen verzorgende (niveau 3), helpende zorg en welzijn (niveau 2) en pedagogisch werker (niveau 3). Binnen het hbo is de instroom in sociaal-pedagogische hulpverlening het grootst. In Friesland ligt het aandeel allochtonen in de instroom in zowel BOL- als BBL-opleidingen lager dan landelijk. Het aandeel 25-plussers is juist hoger. Binnen Friesland heeft de opleiding sociaal-maatschappelijke dienstverlener (niveau 4) een opvallend hoog aandeel allochtone deelnemers. Relatief veel mannen nemen deel aan de opleidingen sociaal-cultureel werker en sociaal-maatschappelijk dienstverlener (beide niveau 4). Het sectorrendement ligt tussen de 82 tot 89% voor verpleegkundigen (niveau 4 en 5) en verzorgenden (niveau 3) in Friesland. Van de overige opleidingen, zowel op mbo- als hbo-niveau, is het rendement veel lager. In Friesland ligt het studierendement van mbo-leerlingen V&V gemiddeld op 76% (landelijk 75%). Onder mbo-leerlingen SAW haalt ongeveer 64% zijn diploma in Friesland. Op niveau 1 en 2 ligt het studierendement in Friesland met 77% rond het landelijk gemiddelde (74%). 	<ul style="list-style-type: none"> 370 werknemers in Zorg en WJK hebben in Friesland hun oordeel gegeven over werken in de sector. Werknemers in zowel Zorg als WJK zijn het meest tevreden over het werk zelf en het minst tevreden over de ervaren werkdruk. In Friesland zijn werknemers in WJK minder positief over de verschillende onderdelen van de werkbeleving dan landelijk, met uitzondering van de ervaren werkdruk. In Friesland zijn VOV-werknemers minder positief over de ervaren zelfstandigheid en werkdruk dan niet-VOV-werknemers. 21% van WJK-werknemers (VOV) in Friesland geeft aan op zoek te zijn naar een andere baan. In de Zorg (VOV) ligt dit percentage lager, op 15%. In zowel Zorg als WJK is ongeveer driekwart van deze groep echt actief op zoek naar een andere baan. Een derde van de 'actief zoekenden' is op zoek naar een baan buiten WJK. In de Zorg is dit een vijfde. Knelpunt nummer één dat 19 Friese werkgevers ervaren, is 'coördinatieproblemen door aanstellingsomvang medewerkers'. Landelijk is de 'beheersing van de werkdruk' knelpunt nummer één. In totaal geeft 40% van de 19 West-Brabantse werkgevers aan geen maatregelen te nemen om de werkdruk te verminderen. Dit strookt niet met de ervaring van

Definities

2. (Potentiele) beroepsbevolking	
Bevolking	Bevolking op 1 januari per jaar. Het betreft de geregistreerde bevolking van een gebied. Peildatum: 1 januari. Bron: CBS Statline, bewerking Etil.
Potentiële beroepsbevolking	Alle personen van 15-64 jaar. Peildatum: jaargemiddelde. Bron: CBS Statline, bewerking Etil.
3. Arbeidsparticipatie	
Bruto participatiegraad	Het aandeel van de werkzame én werkloze beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking (= bevolking 15-64 jaar) weergegeven als een percentage. Bruto participatiegraad wordt ook wel arbeidsparticipatie of beroepsdeelneming genoemd. Peildatum: jaargemiddelde. Bron: CBS Statline, EBB, bewerking en prognose Etil.
4. Beroepsbevolking	
Beroepsbevolking	De beroepsbevolking is gelijk aan de som van de werkzame beroepsbevolking en de werkloze beroepsbevolking. Peildatum: jaargemiddelde. Bron: CBS Statline, EBB, bewerking en prognose Etil.
Werkzame beroepsbevolking	De werkzame beroepsbevolking bestaat uit personen (= bevolking 15-64 jaar) die ten minste 12 uur per week betaald werken of werk hebben aanvaard. Peildatum: jaargemiddelde. Bron: CBS Statline, EBB, bewerking Etil.
Werkloze beroepsbevolking	De werkloze beroepsbevolking bestaat uit personen (= bevolking 15-64 jaar) die geen betaald werk hebben (of minder dan 12 uur per week) en die aangeven meer dan 12 uur per week te willen werken, daarvoor op korte termijn beschikbaar zijn en de afgelopen vier weken actief naar werk hebben gezocht. Peildatum: jaargemiddelde. Bron: CBS Statline, EBB, bewerking en prognose Etil.
5. Pendel	
Inkomende pendel	Het aantal personen dat in een bepaald gebied komt werken maar woonachtig is in een ander gebied. De populatie omvat alle werknemers bij bedrijven en instellingen in Nederland die op enig moment in de maand december werkzaam waren. Peildatum: maandgemiddelde december. Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil
Uitgaande pendel	Het aantal personen dat in een bepaald gebied woont maar werkt in een ander gebied. De populatie omvat alle werknemers bij bedrijven en instellingen in Nederland die op enig moment in de maand december werkzaam waren. Personen die in het buitenland werken zijn niet in de uitgaande pendel opgenomen (geen gegevens over bekend). Peildatum: maandgemiddelde december. Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil
Pendelsaldo	Het verschil tussen inkomende en uitgaande pendel in een gebied. Buitenlandse pendel wordt buiten beschouwing gelaten bij het bepalen van het regionale pendelsaldo. Peildatum: maandgemiddelde december. Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil

6. Niet-werkende Werkzoekenden	
Niet-werkende werkzoekenden	<p>Personen van 15-64 jaar zonder betaald werk (of met werk van minder dan 12 uur per week) die bij het UWV staan ingeschreven en die bij inschrijving hebben aangegeven een baan te zoeken van tenminste 12 uur per week (ongeacht of men hiervoor beschikbaar is).</p> <p>Bron: UWV WERKbedrijf</p>
Kortdurig niet-werkende werkzoekenden	<p>Personen van 15-64 jaar zonder betaald werk (of met werk van minder dan 12 uur per week) die korter dan 6 maanden bij het UWV staan ingeschreven en die bij inschrijving hebben aangegeven een baan te zoeken van tenminste 12 uur per week (ongeacht of men hiervoor beschikbaar is).</p> <p>Bron: UWV WERKbedrijf</p>
7. Werkgelegenheid in Zorg en WJK	
Banen van werknemers	<p>Alle arbeidsovereenkomsten werknemer-werkgever die in de maand december op enig moment geregistreerd staan. Het aantal banen wordt bepaald aan de hand van een nieuw banenbestand van het CBS waarin banen van werknemers zijn opgenomen voor de maand december voor de periode 2006-2009.</p> <p>Peildatum: maandgemiddelde december.</p> <p>Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking SEOR en Etil</p>
Arbeidsvolume	<p>De werkgelegenheid uitgedrukt in arbeidsjaren oftewel voltijdequivalenten. Een voltijdbaan die het hele jaar door bestaat wordt daarbij geteld als één arbeidsjaar. Doordat er in deeltijd wordt gewerkt en doordat sommige banen maar een korte periode in het jaar bestaan, ligt het aantal arbeidsjaren lager dan het aantal banen. Alleen arbeidsovereenkomsten werknemer-werkgever die in de maand december op enig moment geregistreerd staan worden meegenomen bij het bepalen van het arbeidsvolume. Zelfstandigen worden dus niet meegeteld.</p> <p>Peildatum: maandgemiddelde december.</p> <p>Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking SEOR en Etil</p>
Aantal werknemers	<p>Het gemiddeld aantal personen dat in de maand december een arbeidsovereenkomst werknemer-werkgever heeft. In het regioportret worden cijfers gehanteerd die zijn afgerond op honderdtallen om de leesbaarheid te vergroten.</p> <p>Peildatum: maandgemiddelde december.</p> <p>Bron: CBS, bewerking Etil</p>
Aantal zelfstandigen	<p>Het aantal personen dat op enig moment in een jaar geregistreerd staat als zelfstandige.</p> <p>Peildatum: jaarcijfer</p> <p>Bron: SSB Zelfstandigen</p>
Aantal werkzame personen	<p>De som van het aantal werknemers (oftewel het aantal werkzame personen in loondienst) en het aantal zelfstandiaen.</p> <p>Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, SSB Zelfstandigen, bewerking Etil</p>
Gemiddelde deeltijdfactor (werknemers)	<p>De verhouding tussen het arbeidsvolume en het aantal banen.</p> <p>Peildatum: maandgemiddelde december.</p> <p>Bron: Loonaangifte, SWL, CBS, bewerking Etil</p>

8. Instroom in Zorg & WJK opleidingen	
Instroom deelnemers	<p>Aantal personen dat staat ingeschreven in een Z&WJK-opleiding van het bekostigd onderwijs op peildatum 1 oktober per jaar en voor die tijd niet stond ingeschreven voor een Z&WJK opleiding.</p> <p>Peildatum: 1 oktober. Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsstatistieken, bewerking SEOR en Etil</p>
9. Leerlingen in Zorg & WJK opleidingen	
Deelnemers	<p>Aantal personen dat staat ingeschreven bij een onderwijsinstelling van het bekostigd onderwijs op peildatum 1 oktober per jaar. In het hoger onderwijs wordt onderscheid gemaakt tussen hoofd- en neveninschrijvingen want een student kan meerdere studies volgen. Bij inschrijvingen wordt uitgegaan van de hoofdin-schrijving.</p> <p>Peildatum: 1 oktober. Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsstatistieken, bewerking SEOR en Etil</p>
10. Sector- & Studierendement	
Gediplomeerden	<p>Aantal behaalde diploma's bij een onderwijsinstelling in een diplomajaar. Het diplomajaar loopt van oktober (jaar t) t/m september (jaar t+1). Er wordt uitgegaan van het totaal aantal diploma's dat behaald is in een diplomajaar, dus ook van eventuele nevenstudies.</p> <p>Peildatum: 1 oktober. Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsstatistieken, bewerking SEOR en Etil</p>
Studierendement	<p>Het percentage studenten dat is ingestroomd in een bepaalde kwalificatie in jaar t dat binnen x+1 jaar het bijbehorende diploma heeft behaald, waarbij x de reguliere studieduur in jaren is. Het regionale studierendement wordt berekend op basis van de woonregio van de student in het instroomjaar t.</p> <p>Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsstatistieken, bewerking SEOR en Etil</p>
Sectorrendement	<p>Het percentage gediplomeerden (met een behaalde kwalificatie Zorg & WJK) in jaar t dat in jaar t+1 werkzaam is in de sector Zorg & WJK. Het regionale sectorrendement wordt berekend op basis van de woonregio van de gediplomeerde in jaar t.</p> <p>Bron: DUO-CFI, CBS Onderwijsstatistieken, SSB, bewerking SEOR en Etil</p>
Bijlage 4. Mobiliteit	
Bruto verloop	<p>Het brutoverloop van een instelling is het percentage werknemers dat in een jaar bij hun werkgever vertrekt, ongeacht de bestemming. De bestemming kan een andere instelling zijn binnen dezelfde branche, een andere branche binnen de sector Zorg & WJK, een baan buiten de sector Zorg & WJK, een uitkering of inactiviteit (waaronder pensionering). Het brutoverloop kan zowel voor afzonderlijke branches in de sector Zorg & WJK als voor de totale sector worden bepaald.</p> <p>Peildatum: 2007 Bron: SSB, EBB, Prismant Werknemersenquête, bewerking SEOR</p>
Netto verloop	<p>Het percentage werknemers in de sector Zorg & WJK dat in een jaar uitstroomt naar een baan buiten de sector Zorg & WJK of uitstroomt naar een uitkering, onderwijs of inactiviteit.</p> <p>Peildatum: 2007 Bron: SSB, EBB, Prismant Werknemersenquête, bewerking SEOR</p>

Bijlagen

Bijlage 1 Kenmerken regio's

Code	Subregio	Werkgeversverband	Bevolking	Gemeenten	Werknemers in Zorg en WJK	Deelnemers in Zorg en WJK opleidingen
			2011	2011	2009	2010
1.	Groningen	ZorgpleinNoord	574.100	25	49.200	7.999
2.	Drenthe	ZorgpleinNoord	489.900	12	38.900	5.444
3.	Friesland	VenturaPlus	644.800	31	46.000	7.938
4.	IJsselvecht	WGV Z&W Oost-Nederland	406.300	10	30.800	5.605
5.	Twente	WGV Z&W Oost-Nederland	621.300	14	42.600	7.917
6.	Noordwest-Veluwe en Stedendriehoek	WGV Z&W Oost-Nederland	605.600	15	50.800	6.442
7.	Achterhoek	WGV Z&W Oost-Nederland	300.800	8	19.500	3.097
8.	Zuid-West Gelderland	Salus Gelria	530.100	18	43.500	5.457
9.	Midden-Gelderland	Salus Gelria	604.200	14	44.700	6.705
10.	Flevoland	Zowelwerk	383.400	6	18.100	4.750
11.	Gooi- en Vechtstreek	SSIG	243.500	9	16.400	1.562
12.	Utrecht en omgeving	Utrecht Zorg	958.400	25	76.300	9.070
13.	Amersfoort en omgeving	Utrecht Zorg	300.700	6	21.000	2.892
14.	Noord-Holland Noord	ZWplus	598.100	24	37.000	6.092
15.	Zaanstreek en Waterland	SIGRA	324.900	10	15.300	2.979
16.	Amsterdam	SIGRA	780.000	2	69.800	7.769
17.	Amstelland, Kennemerland en Meerlanden	VBZ-KAM	700.000	15	42.400	4.990
18.	Rijnstreek	Care2Care	758.200	28	57.500	7.189
19.	Rijnmond	Care2Care	1.323.000	25	93.800	15.626
20.	Haaglanden	ZW Haaglanden	1.007.600	9	65.100	9.605
21.	Drechtsteden	WGV Z&W Zuid-Holland Zuid	392.800	14	25.100	4.123
22.	Zeeland	ViaZorg	381.000	13	25.900	4.354
23.	West-Brabant	Transvorm	681.500	18	42.900	6.258
24.	Midden-Brabant	Transvorm	429.600	9	30.900	3.934
25.	Noordoost-Brabant	Transvorm	590.700	20	42.900	6.126
26.	Zuidoost-Brabant	Transvorm	732.700	21	50.600	6.842
27.	Noord- en Midden-Limburg	Zorg aan Zet	513.700	21	34.100	5.344
28.	Zuid-Limburg	Zorg aan Zet	608.900	19	47.500	6.121
Totaal			16.485.800	441	1.178.600	172.232

Bijlage 2 Achtergrondinformatie werknemersenquête

Meetschalen variabelen werknemersenquête	
Variabele	Items
Werkdruk	<ul style="list-style-type: none"> - Ik heb vaak het gevoel dat ik tijd tekort kom. - Ik voel me vermoeid als ik opsta en er weer een werkdag voor me ligt. - Ik heb voldoende tijd om mijn cliënten persoonlijke aandacht te geven. - Ik kan zelf mijn werktempo bepalen. - Ik heb voldoende tijd om mijn cliënten goed te verzorgen - Ik voel me 'opgebrand' door mijn werk.
Waardering door leidinggevende	<ul style="list-style-type: none"> -Ik heb het gevoel gewaardeerd te worden door mijn leidinggevende. -Ik krijg voldoende ondersteuning van mijn leidinggevende. -Mijn leidinggevende laat weten of hij/zij tevreden is over mijn werk.
Inhoud & omstandigheden werk	<ul style="list-style-type: none"> - Er heerst een prettige sfeer op de afdeling/ in het team. - Ik heb inhoudelijk leuk werk. - Het werk dat ik doe is erg zinvol voor me. - Ik vind mijn werk eentonig. - Ik vind mijn werk emotioneel zwaar.
Ervaren zelfstandigheid	<ul style="list-style-type: none"> - Ik heb voldoende invloed op de inhoud van mijn werk. - Ik kan zelf beslissen in welke volgorde ik mijn werk verricht. - Ik kan zelf beslissen hoe ik mijn werk doe. - Ik heb invloed op mijn rooster/ op de tijden waarop ik werk.

Bijlage 3 Werkgelegenheid naar kwalificatie

Werknemers in Zorg en WJK uitgesplitst naar kwalificatie, Nederland, 2009 (in %)

Kwalificaties	Zorg	WJK
Zorghulp (niveau 1)	3%	0%
Helpende zorg en welzijn (niveau 2)	4%	2%
Verzorgende (niveau 3)	16%	3%
Verpleegkundige (niveau 4)	13%	2%
Verpleegkundige (niveau 5)	5%	1%
Sociaal agogisch werker (niveau 3)	2%	19%
Sociaal agogisch werker (niveau 4)	4%	9%
Sociaal pedagogische hulpverlening (niveau 5)	2%	4%
Maatschappelijke dienstverlening (niveau 5)	1%	10%
Anders	51%	51%
Totaal (absoluut)	940.133	181.500

Bron: SSB,EBB, Werknemersenquête Prismant, bewerking SEOR

Voor de onderwerpen in bijlage 3 en 4, 'werkgelegenheid naar kwalificatie' en 'mobiliteit', geldt op dit moment dat hierover alleen landelijke gegevens beschikbaar zijn. Daarom is in samenspraak met de begeleidingscommissie regioportretten besloten, om deze informatie in een bijlage weer te geven.

Naar verwachting zijn in 2012 wel regionale cijfers beschikbaar.

Bijlage 4 Mobiliteit

Bruto verloop in Nederland, 2007/2008 (in %)

Branches	Totaal	VOV- personeel	Niet VOV- personeel
Ziekenhuizen	14,4%	9,4%	16,1%
GGZ	18,0%	14,0%	20,2%
Gehandicaptenzorg	18,0%	14,2%	20,4%
VVT	22,2%	16,8%	25,6%
Zorg overig	24,6%	27,9%	24,2%
Jeugdzorg	16,0%	13,0%	18,7%
Kinderopvang	21,2%	16,2%	25,0%
WMD	33,0%	31,0%	33,9%
Zorg en WJK onbekend	-	-	-
Totaal Zorg en WJK	17,3%	12,3%	19,8%

Bron: SSB, EBB, Prismant Werknemersenquête, bewerking SEOR

Netto verloop in Nederland, 2007/2008 (in %)

Branches	Totaal	VOV- personeel	Niet VOV- personeel
Ziekenhuizen	8,1%	3,7%	9,7%
GGZ	7,9%	4,3%	10,0%
Gehandicaptenzorg	7,0%	3,7%	9,1%
VVT	10,7%	5,5%	14,0%
Zorg overig	12,1%	6,8%	12,8%
Jeugdzorg	7,5%	4,6%	10,0%
Kinderopvang	10,2%	5,4%	13,8%
WMD	13,7%	7,4%	16,6%
Zorg en WJK onbekend	-	-	-
Totaal Zorg en WJK	9,7%	5,0%	12,0%

Bron: SSB, EBB, Prismant Werknemersenquête, bewerking SEOR